

ԲՃՃԱՆՈՐԴՍԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պուշկարին համար	12 Ժր.
Տարեկան վեցակուսյ	6 »
Արսասահմանի համար տարեկան վեցակուսյ	15 »
Վեցակուսյ	8 »

Ասերիկայի համար	3 սյր.
Տարեկան վեցակուսյ	4.50 »

Մանուգրան տղր առաջին երեսին համար 40 ս. իսկ վերջին երեսի համար 20 սանթրիմ. հ. երեքին անկախակերտ համար 20 0/0 զեղջ կըլլայ:

Վառնայի համար ձեռքի 10 սանթրիմ

ՉԱՐԺՈՒՄ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԴՏՈՐԱԿՈՒԹԻ ՉՈՐԵՔԵՍԱԹԻ ԵՒ ՇԱՐՄԹ ՕՐԵՐԸ

Նախկին և նոր զրկել հարգարարական հասցեին .

Редакция на вѣстникъ „Чаржумъ“ Варна

Redaction du journal „Charjourn“ Varna (Bulgarie)

Արսասահմանի համար ձեռքի (20 ՍԱՆԹԻՄ) (Պուշկարինյ համար ձեռքի) (15 ՍԱՆԹԻՄ)

Գրութիւնք և տպարան

«ՇԱՐԺՈՒՄ»-Ի ԲՃՃԱՆՈՐԴ ԳՐՈՒՈՂԸ ԲՍՃՆԵԿԻՆԸ ՊԵՏԻ ԵՒ ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԷ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երկարատե բացակայութեան պատճառով անկարող եմ գտնվել պատասխանել մասնաւորապէս ինձ ուղղված նամակներին: Յուսով եմ և բնականաբար լուծելու պատճառ չի դառնայ ենթադրելու որ անուշադիր եմ գտնվել զէպի յարգելի նամակագիրները:

Առիթից օգտակար անկեղծ շնորհակարտութիւնս եմ յայտնում պ. Շարմուշի և նրան աջակցող բարեկամներին ու թղթակից-աշխատակիցներին: Որոնք իմ բացակայութեան միջոցին Շարմուշ վարեցին:

Մասնաւոր շնորհակարտութիւն պատկարայի որ ազնուութիւնը ունեցաւ իմ բացակայութեան միջոցին յայտարարելով ինչ որ անսպասելի խմբագրութեան միջոցին ինքն է Շարմուշի մէջ հրատարակված յօդուածները բարոյական պատասխանատուն:

Վառնա 17 դեկտ. 1902

ՎԱՐՄԹ

ԻՆՉՈՒԻ ԶԵՆ ՀԱՍՈՋՈՒԹԻՐ

Հնչակեան նոր գայթակղութիւնը, որուն իրականութիւնն ու վաւերականութիւնը պարզապէս անվերաբնեւի են, կուգայ նոր գլուխ մը բանալ այն գայթակղութիւններու շարքին վրայ, որոնք տխուր փառքը կը ձեւացնեն յեղափոխական այս նախկին կուսակցութեան, իբր եօթը տարիէ ի վեր:

Ի՞նչ նահատակութիւն, տէր Աստուած. ազգերու փրկութեան սահմանում գուցէ ոչ մէկ կազմակերպութիւն ապրած է այն փորձանքները, զորս ապրեցաւ հէք Հնչակեան կուսակցութիւնը: Եւ մինչդեռ անիկա այլեւս պատմական իրողութեան մը կարգը անցնելու էր, յամառ, անմիտ ու վնասակար կուսակցութիւն մը զայն կանգուն և կենդանի պահելու կը հետամտի:

Յառաջ հանգրուաններ բարձրացնելիս իր անկումի վերջին այս շրջանին մէջ:

Անոր բուն հիմնադիրները ե-

զեռնական, հակազգային դիտաւորութիւններով առգորուած էին, բայց անիկա աղնուողի, անկեղծ ու հերոսական հետեւողներ ալ ունեցաւ, որոնք պանծացուցին զայն, անոր անունը ելեքտրական բարձր ըրին՝ ազգին ընդարմացած երակներուն մէջ ուժ, կորով, խանդ և սուրբ ներարկող: Ազգային ժամանակակից վերածնութեան մեծագոյն աղբակն ըլլալու պատմական փառքը անոր պիտի պատկանի:

Ի՞նչ այն վայրկեանին իսկ, որ հիմը կը դրուէր յեղափոխական ճշմարիտ, իսկական և նպատակայարմար կազմակերպութեան — Դաշնակցութեան, այդ վայրկեանին իսկ հայ յեղափոխութեան նախագիծը, տարամուտ անորոշ գիծերով: Խարխիսէն կը խարխարէր, կիչնար, կը լիննար: Ա՛լ արշակաւան մը կը դառնար, շահագործութեան դիւրին ապաստանարան մը, տոնքիչութեան փեղկփեղկութիւններու հանգստաւէտ կայան մը. հասնողը հոն կը նետուէր՝ օգտուելու համար անկեղծ կուսակցամոլներու, հին հաւատակիցներու կոյր միամտութենէն, անբանաւոր յամառութենէն:

Նաղարեկ մը, աղգային շահագործութեան ամէնէն մեծ սպառնալիքը, կը թալլէր Հնչակեանութիւնը ու ի վերջէ կցահարուած իր մէկ նախանձորգէն, Արփիարէն, շնչապառ գուրս կը նետուէր:

Մեծ պառակտիչին ձեռքին մէջ՝ Հնչակեանութիւնը կը դատարարուէր ըլլալ անոր մութ, կեղտոտ կեանքն ու անցեալը արգարացնելու հեշտին գործիք մը: Հնչակեան հատուկոտորներ անոր շուրջը բարձրուելու անդիտակից ու անպատասխանատու շարիքը կը գործէին: Ի՞նչ քանի տարի, հնչակեան կուսակցութեան խարխուլ լատակներին վրայէն, մեծ պառակտիչը «տէֆի»ներ, ապուշ խորխուտներ կը ինքնէր հայ յեղափոխական կազմակերպութեան Դաշնակցու-

թեան երեսին, որ և ոչ իսկ ամէնաթեթեւ ծամածուծ մը կ'ընէր: Բայց պառակտիչին կատակերգութիւնն ալ վախճան մը ունէր. ան ալ, իր կարգին, յաշակոտ նախանձութիւններէ և անարգ դիտաւորութիւններէ շրջապատուած, պիտի ստիպուէր պոյրուսական առնելու և վար իջնելու այն պատուազանէն, ուր կարգեր էր — առանց յաջողութեան խաղալ շատ ծիծաղելի և չափազանց միմտական դեր մը:

Իր յաջորդները, աւելի կամ նուազ իրեն արժանի, անցեալէն փորձուած ու դատարարուած, յարմար չգտնեցին հին դաքիքան շարունակել. նորութիւն, և զօրաւոր նորութիւն հարկաւոր էր կոռուան մը հաստատելու և անցեալ աղտոտութիւններուց վրայ առերեւոյթ, պատրական մաքրութիւն մը կանգնելու համար:

Վարպետ սեպարաբներ, բայց անհետեւական. միութեան մը ոսկեղծ կանխտիղ փոշին փչեցին ազգին երեսին: Յաջողեցան, նոյն իսկ պահ մը. Չի գիտցուիր. գուցէ կասկածելի յաջողութիւն մը գտած ըլլան՝ որ միմիայն նիւթական հանգամանք մը ունենայ:

Միայն, սա յայտնի է որ, նոր հնչակեանները, իրենց արարքովը, վնասակարութեան տեսակէտով, անցան նաղարեկն ալ Արփիարն ալ: Վասնզի անոնք ժողովուրդը բարոյապէս վերջնական կերպով ընկճելու, ջախջախելու, վհատեցնելու ոճին հետամտեցան:

Բայց ինչ որ զարմանալի, ապշեցուցիչ, աննախընթաց է, այն յամառութիւնն է որով կարգ մը աղանդաւորներ տակաւին Հնչակեան կազմակերպութեան մը գոյութիւնը ճանշնալ կուզեն:

Ի՞նչ է այս անիմաստ, անխելք յամառութեան պատճառը: Գայթակղութիւններու իրերայաջորդ վարագոյրներուն մեծաշառաչ

խզումէն ետքը, ա՛լ ո՞ր հանդիսատեսը յանձնառու կըլլայ այդ պատճառ վարագոյրներուն ետին գեղեցիկ. վերանորոգիչ, փրկաւէտ տեսարաններու անցնելուն սպասել:

Աղանդական մոլեռանդութիւնը, կոյր և ապուշ, մեր բարքերուն ուղղուածը մտած է հիմա: Գէշ ու վնասակար ըլլալուն խորունկ կերպով համոզուած ըլլալով հանգերձ, կարգ մը հայեր Հնչակեանութեան պոչը բռնած կերթան դեռ, իրարու ետեւէ թնդանովի ուղեւորու պէս պայթող գայթակղութիւնները անոնց աչքին վրայ արեւի էն մեղմ շամանգազին չափ ալ չեն «զղեր, խենդի պէս պլլուած կը մնան յամառութեան մը որ չի կրնար ու է օգտակար ու գեղեցիկ բան արտադրել, որ կը ծառայէ միմիայն, բայց միմիայն ազատագրութեան ընդհանրական գործը յամեցնել իր այս հոյակապ սպասումին մէջ:

Այդ աղանդաւորները ինչո՞ւ չեն ուզեր վերջապէս համոզուիլ թէ ա՛լ ու է խեր չիկայ մէկ երկու մասնաւոր անհատներու անձնական հաջիւններուն սիրուն կանգուն մնացած մտացածին կազմակերպութենէ մը, ինչո՞ւ իրենց աղնուածներն ու ճիգերը կը սպասեն՝ անգիտակից, ապարդիւն սպասարկութեան մը մէջ: Իրենց այդ յամառութիւնն արգարացնող ի՞նչ ջախջախիչ փաստեր ունին. թող երեւան հանեն: Ա՛լ անհանգրուսելի է այս անորոշութեան վիճակը: Անկարելի բան է որ ազգը, իր այս անձկագին անդոհական ընդհանրութեան, հնչակեան հինցած խաղերով ժամավաճառ ըլլայ:

Այս մտացածին կազմակերպութեան յարող մաքուր և անշահախնդիր տարրը ե՞րբ պիտի անդրադառնայ ճշգրիտ կացութեան վրայ:

Շարմուշ

ԻՄ ՊԱՏԱՍԻՄԱՆՍ

Պ. Սյախիան

Մեր կրօնը պէտք է կարգան մեր թերթերը :

—Այո՛, քանի որ մեր այրերն ալ կը կարգան զանոնք :

Անաւասիկ այն միակ կէտը, զոր ես պաշտպանել ուզեցի :

Կը կարծէ՞ք որ այսքան պարզ ճշմարտութիւն մը հասկնալ հասկցնելու համար անհրաժեշտ ըլլար ունենալ խոշոր հմտութիւններ՝ Բարիզի մէջ ամբարտած՝ տարիներով :

Եւ կը կարծէ՞ք որ ճշմարտութիւն մը տեսնելու համար անպատճառ կոշորացոյց գործածելու է :

Երթալով անհամ դարձող այս վէճին առթիւ գրուածներուն վրայ չը պիտի ուզէի երկու տող եւս աւելցնել եթէ պ. Սլաք քիս ալ մեզազրած չըլլար որ Մինիին հետ մասնաւոր կէտերու վրայ ծանրանալու, խնդրէն կատարելապէս շիջելու մէջ :

Պ. Սլաքի առաջին յօդուածին միայն մէկ կէտին վրայ ծանրացայ, որովհետեւ այդ կէտը սխալ երեւցաւ ինձի : Ասիկայ յանցանք չէ :

Շուտաւ կրնանք օրինակ բերի՛ցոյց տալու համար որ մեր կրօնըն ալ կը հետաքրքրուին հանրային գործերով և հետեւաբար անոնք ալ իրաւունք ունին մեր թերթերը կարգաւելու : Աս ալ յանցանք չէ :

Մնաց որ մեր թերթերը, բոլորն ալ, մէկ ծայրէն միւսը անբարոյացուցիչ նիւթերով լեցուն չեն :

Մինք արտասահմանի մէջ հանդիսներ ունինք, որոնք պարզապէս գրական հարստութիւններ են. առիկայ ուրախութեամբ համար դատողութեան աւելի կիրքը խօսելու է :

Եւ վերջապէս կրնանք ալ իրաւունք չունիլ իմանալու թէ ինչ կը գրուի կը մեր թերթերուն մէջ : Ինչո՞ւ միտակ այրերը պիտի ունենան այդ իրաւունքը :

Աս բաները դիտարկելի էր որ Շումլայի կրօնը խնդրեցին ընթերցարանի վարչութիւնէն որպէսզի թերթերը շարժուան մէջ սրտաւ օրեր կրնանք տրամադրութեան տակ դրուին. և այնպէս ալ եղաւ. կրնանք ալ իրենց ընթերցարանը ունեցան հոն :

Ասկէ զատ ես ձեռքս ապացոյցներ ունիմ որ ոչ միայն հիմա, ոչ միայն 20 տարի առաջ, այլ կէս դար առաջ ալ—դեռ պ. Սլաք անէութեան սշխարհէն վէճերու այս աշխարհը չգաղթած—թերթ կը կարգար Շումլայի կրնա :

Լաւ որ պ. Սլաք կը խոստովանի թէ զէջ լրագրողներէն չազգուսող կրնան կրնան դատուիլ :

Պ. Սլաքին կարծիքով մեր մասուլը կառավարներու և այլաանբաններու ձեռքը միայն կը վայել ու արդիւնու է անոր ընթերցումը մեր կրօնըն և ազգներուն :

Սա արտաբանութիւնով ուրեմն մեր կրօնըն ու ազգներէն զատ ամէնքս ալ, բոլոր այրերը—ի ինչ ուրոց և պ. Սլաք—կառավարներ, այլաանբաններ կը :

Զարմանալի բան : Աւելի վարը սակայն կրնանք թէ կայ մեր մասուլին մէկ մասը, որ քայքայելու մտքը քսելու դրազած չէ. ինչո՞ւ կ'արգիլէ հայ կրօնըն զոնէ այդ մասին ընթերցումն ալ :

Ինչո՞ւ, կը մտնայ թէ օտար ազգերու թերթերն ալ մերկաներուն չափ ազատ երեւներ ունին. հոն ալ կուսակցութիւններ կան, կուսակցական սղին կայ. հոն ալ իրար բզքաւու համար նոր, սար ձեւեր կը ստեղծուին :

Եւ եթէ այդպէս ալ եղած չըլլար, ինչո՞ւ պահանջել որ հայկական գրականութիւնն ալ անգլիականին, ֆրանսականին զերմանալանին հետ նոյն թափով վազէ :

Իմ կարծիքովս Արժեկիւն մը հարատւապահները պ. Սլաքէն աւելի լաւ ըմբռնած են հայ կրօնը թերթ կարգաւելու պահանջը : Թէ ինչ կերպով կը խմբագրուի եղեր այդ հանդէսը՝ մեր կարգ մը թերթերուն պէ՞տ առիկայ տարբեր խնդիր է, տարբեր վէճի մը նիւթ կրնայ կազմել :

Ազգերու զարգացումի գործին մէջ մասուլին կատարած դերը մասնանշելու վարպետ ՏԱՏԱՍԻ մը վեհափառ յեշտը չէ, այլ ճշմարտութեան ազդակը :

Պ. Սլաք կը նախընտրէ հզր որ գրուածները իւր խնդրոյն նուիրուած ըլլան, ատոր բռնիք չիւյ : Բայց ես ալ կը նախընտրէի որ իր գրչին տակէն սպրդածներն ալ չըլ-

լային թերթի մը ամբողջ երեսներուն ծածկութիւնը՝ փոխանակ անոնց զարթը ըլլալու :

Գիտէ՛ք թէ պիտի նախանձը :

Տեսէք ինչպէ՞ս կը քաշքշէ ճոթէն բանած սա իմ մէկ հատիկ կաշունիս : Հապա իր քանթոզները, սրիկի շախիճները, մաւաղները, հապա իր ինչ-իւր փր, սարճեր, իր վերնիճն, Հ.Խ.Ը. . . . :

Երբ շիջուակ կանգնած էի Սլաքը—Մինի պատերազմին դաշտավայրին վրայ, ևս գիտէի թէ ի՞նչ պիտի կան թուղթի վրայ արձակուած, որոնք արդէ չիւնուածներէն, ծայրերը թոյնի մէջ թաթախուածներէն աւելի լաւ կը ծակին, կը վերաբերեն պարզներուն նման :

Բայց հիմա խնդրը կը փոխուի կար, վասնզի սուսեր սկսան տեղալ : Անանկան կուրծքիս արձակուած սուսեր, որոնք կրնան շուրջս ուրիշ աւերներ ալ գործել :

Ուրեմն կը նեղանամ կառնի վայրէն սկսած ըսելէն վերջը թէ պ. Սլաք որ Մինիին թեւէն բանած զայն ցնցել ուզած ատեն ինքն ալ ցնցուել է :

Այս վէճին առիթ տուող առաջին յօդուածին մէջ անիկայ—պ. Սլաք—որ Մինիին կ'արգիլէր յօդուածներ գրելու, հիմակ կը հրաւիրէ զայն գրելու. . . . Իմ միտքս ցնցել էր Մինիին գրիչը, որ իր տեսութիւնները չը սահմանափակէր, եթէ գրելը հարկ կը տեսնէր. խորին և լուրջ ուսումնասիրութեան մը հրաւիրէր էր անիկայ. . . . :

Վէճը փակուած է ուրեմն, քանի որ պ. Սլաք կը խոստովանի թէ հայ կրօնը պէտք ունի յօդուածներու :

Այս առթիւ խնդակցութիւններս որ Մինիին և կրոցս մին ալ 1 նստէրս բարոյական նոր, չկոտրած աւելցնել անգլիական տպարանը՝ ի հարկին գործածելու համար :

Անցեալ տարի Շումլայ պատահամար ձեռքս անցան հայերէն քանի մը հին թերթեր՝ տարիներ առաջ վախճանած Շումլայի հայերէններու գրադարաններէն առնուած : Հիմակ քովս ունիմ անոնցմէ չորս հատը . 1) Սուրհովակ

Բիզանդիան, թիւ 140, 20 մարտ 1850, Ի տպարանի Պօլոսի Արապիան տպարանի Պօլոսի 2) Ախալքալիքի Բուքար քանիչի (հայերէն տառերով տառակարգաբար) թիւ 119, 19 հոկտ. 1857, խմբագիր Ռուբէն Գիւրքեան, Պօլոս 3) Արշալոյս Արարատեան, թիւ 302, 9 յունուար 1848, հրատարակիչ և տէր Դուկաս Գ. Պալլասարեան, Զմիւռնիա : 4) Հայաստան, թիւ 1, յունիս 1846 : հրատարակիչը Յովհ. սր. տէր կրպ. Չամբուր և Մկրտիչ Աղաթոն, Պօլոս :

Վերջինին չորրորդ երեսին մէջ, է՛ն ծայրը յօդուած մը կայ պարագիւր կարգաւորն օգուտը վերնագրով, որ կը բերի թէ ծրագիրն է նոր հրատարակուելի սկսող թերթին. 5Ե տարիէ ի վեր որչափ փոխուած է աշխարհ. հիմա թերթին ճակատը կը դնեն ծրագրը խոշոր տառերով :

Այդ յօդուածին մէջ հերինակը սուս պէս կը բացագանչէ. . . . ո՛վ կրնայ ըլլալ այն մէկը որ իւր ձայնը այս ամէնարնգարձակ սեղաններու շրջ կողմը հասցունէ, իւր կենցաղագրութեանը աշխարհիս անհամար բնագիշտութեան հարգութեամբ օրագրը կենցաղագրու գիւտարուն պիտի առաջինը կրնայ համարուի վասնզի անով մէկ քաղաքին բնակիչները մէկալ քաղաքի բնակիչներուն իրենց քաղաքին մէջ պատահած երեւելի բաններուն լուրերը իմաց տալով. . . կը լայ լուր աշխարհ մէկ ընկերութիւն, մէկ տուն, մէկ խօսք. ո՛ր աստիճանի մարդ ըլլայն ըլլայ աղէկ լրագիրներ կարգաւոր շատ օգուտ կրնայ տեսնալ :

Կը յուսանք որ, կ'աւելցնէ յարգելի խմբագիր, ազգը առանկ ճանչնալով լրագիր կարգաւորն օգուտը պատճառ կը լայ գտնուած լրագիրներուն օր աուր զարգանալուն և օր աուր գեղեցկանալուն :

Ասանկ ընենք մենք ալ :

Տիգրան Ա. ձեռնագր

ԱՆՁԱՏ ՆԻԻԹԵՐ

Տեսնուած էր որ փնտրութիւններ անասուններ մտղաութեան կրտսերն եւ զանոնք ցաւալի կոյրեր կրնէ սակայն տեսնուած չէր որ ազգի մէկ ներկայացուցիչները—որքան ալ տե-

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՐԴԻՆ ՏԱՌԱՊԱՆԲԸ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՊԱՐՏԲԸ

(Բանախօսութիւն է. Պեդեքայմի)

Բ. 6

Եւ սակայն հայ ժողովուրդը իր յուսահատութեանը մէջ վերտաացաւ իր քաղաքները. իր անկախութեան բազմանքը վերստին երեւան եկաւ. քորթիլէնէր հաստատեց եւ այլեւս օրիշ միջոց չտեսնելով իր փրկութիւնը իր մէջը փնտռեց :

Չեմ ուզեր ուրանալ թէ հայ յեղափոխականները բռնութիւն չորբոծեցին պաշտօնատարներու կամ անոնց արբանակներուն դէմ : Մեր նկարագրած պայմաններուն մէջ ասիկայ այնքան մարդկային է որ չենք կրնար զանոնք պարտաւելու : Այսպէս պիտի պատահի երբ ժողու-

վուրդ մը մատնուած է կամայականութեան, երբ հարստաւարուածը ալ եւս չի կրնար իր իրաւունքները արժեքնել, ալ եւս իրեն կը մնայ միայն դիմել բնական իրաւունքին և կանուխ այն ամէն զէնքերով զորս անիկա կրնայ արամազրիլ :

Ժողովուրդի մը համար օգտակար չէ երբոր անիկա չի գործադրեր ամէն միջոց՝ ծայրայեղ դժբախտութիւններէ փրկուելու համար :

1878ի Պերլինի դաշնագրով Եւրոպան յանձն առած էր հսկել հայոց իրաւունքներուն պահպանութեանը վրայ : Մերթ ընդ մերթ, ստորագրող տէրութիւններէն մէկը քանի մը խաղաղ ազգաբարբութիւններ կ'ընէր թուրքիոյ : ազգաբարբութիւններ որոնք երբէք բան մը չեն փոխած վասնզի թուրքիա շատ լաւ գիտէ խուսափել անհանձն ազգաբարբութիւններէ :

Եւրոպայի հանդէպ անիկա սա առասպելը անիկ թէ հարստաւարուած ժողովուրդներուն մէջ խնդրը պար-

զապէս կարգ մը խուսափութիւններու վրայ է զորս յարուցած են արաքներ գործակալներ. միւս կողմէ, անիկա աստեւ տեսն կը բոցավառէ իր ժողովուրդին մոլեռանդութիւնը ընդդէմ անհաւաստներու եւ յառաջ կը բերէ կոտորած մը զանոնք վախճանելու. նպատակաւ :

Այս կարգի գործողութիւն մը տեսնուած 1894 սեպտեմբերին Սա. սուանի մէջ ու շրջակայքերը. ուր աւելի քան 2000 հայեր կոտորուեցան վայրի կենդանիներու պէս :

Պարագանքը այնքան զարհուրելի եղան, թուրք պաշտօնատարներու մեղաւորութիւնը այնքան սկսեցին էր որ տէրութիւնները հարկաւոր դատեցին միջամտել : Անոնք քննութիւն մը կատարել տուին տեղւոյն վրայ և բռնական տարաբնակ մասին տեղեկագիրներ պատրաստուեցուցին : Այս պաշտօնը ստանձնող անձերը—ոչ թէ իտալաբարներ, ոչ թէ հայերու կողմակիցներ, այլ տէրութեանց հիւսաւաստներ, իրենց ներ-

կայացուցիչներն իսկ—սա համոզուել գոյացուցին թէ թուրք կատարութիւնը՝ յանձն իր բարձրաստիճան պաշտօնատարներու՝ լիովին պատասխանատու էր այդ բարբարոս անգըթութեանց :

1895 Մայիս 11ին զեկուցագրով մ կատարութիւնները թուրք կատարութեան ներկայացուցին բարեփոխութեան երազները մը որոնք իրաւացիութիւնը չկրցաւ բացէ բաց բերանալ. այս ծրագիրը չէր պատահանել որ զգային կամ նահանգային անկախութիւն հայերուն համար, ալ միմիայն իրենց իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը եւ կատարական գրեթէ արգարակարով մէկ կատարուելու թիւն :

1895 Մայիս 11ի յիշատակագրով կը արժանանան որ նահանգային վարչութիւններու եւ այն թողապետութեանց մէջ ուր թուրք կատար են հայերը ներկայացուցիչներ ունենային. այս արժանաբարութիւնը այնքան բաշխուողութիւնը պիտի ընծայէ

մարտի 22-ին խոսարհին այդ ցա-
ւագար անխոստի փառաբանու-
թեան առջև և անսնց կամքը տեղը
տանելու համար քանի մը քանքարի
փոխարէն յանդգնելին ծախելու Առ-
տուծայ տան մեծութիւնը :

Այս տեսարանը Պոլսոյ մէջ տեղի
կ'ունենայ եւ անոր դերակատարնե-
րը կը լինին պատրիարքը, վարչու-
թիւնը եւ Սմբատեան մը ու մենք ալ
անոր խղճալի հանդիսատեսները :

Մայր եկեղեցին նորոգութեան
պէտք ունենալուն Սմբատեան Մա-
նուկ յօտարած է այդ նորոգութիւնը
կատարել պայմանով որ իր մեծան-
քն վերջը այդ եկեղեցին չըջափա-
կին մէջ թաղուի, Տատեան Պօղոս
պէջի մտախնայէր :

Սեր վերջին գործողութիւններն
ի վեր հազար տնգամ կրկնուած է
թէ եկեղեցի շինելուն կամ նորոգե-
լուն մէջ այլեւս նպատակ մը չկայ
եւ թէ անսնց անզը վարժարան շի-
նելը, նորոգելը կամ անոր պիտանե-
լը որոշանքը—ինչպէս նաեւ որքա՞ն իւր-
նամելը եւ անժառանգները ժխտիտա-
րիլը—մեծ բարիքներ պիտի ըլլան
ազգին : ամէնքն ալ խոսելի կարած
են եւ չզրոյցելու թէ այս խոսքիւնը
մինչեւ ո՞ր տեղուանքը պիտի հասցը-
նէ մեզի :

Մանթաշեան յամանեցաւ եկեղե-
ցին անկող Քարիզի մէջ որպէս զի օ-
տարներու աչքին մեծ երեւանք .
այնքան գրուեցաւ, խնդրուեցաւ իր-
մէ որ եկեղեցիին տեղ վարժարան
չինէ եւ կամ անոր վարժարան մըն
ալ կցուի որպէսզի մեր այդք փոխա-
նակ եկեղեցիով փայտու գաստիա-
րակուած եւ կրթուած մարդկեկերով
փայլի : Մանթաշեան՝ ազգէտ մը՝ ան-
զրոյցելի մնաց, չըմբռնեց ժողո՞հ հաս-
ցընելուն բարիքները ու այսօր հա-
զարներ կը վատառնին Քարիզի եկե-
ղեցին զուրս հանելու եւ անոր հա-
տովներ պատրաստելու համար :

Միւսնայն քանը հիմա Պոլսոյ մէջ
կը պատահի, Մայր-եկեղեցին կը
նորոգեն եւ անոր քովը չեն տեսնար
կուսակազմի վարժարանը որ խղճա-
լի կացութեան մէջ է : Օտարներ պի-
տի գան եւ տեսնան Մայր եկեղեցին
նորոգուած, չտկուած ու զարդար-
ուած եւ անոր մէջ պիտի գտնան
մեծ մասով պօշ մարդիկներ, լաւ շէնք
որ եկեղեցին մայր իր սեպած պա-
տերովը եւ մէջը տեսնուելին ամէնքն

որ օրնքները որքան ալ գէշ ըլլա-
յին զէթ անկողնակալ կը խոսով պի-
տի գործադրուէին : Կուսակազմու-
թեանց թիւը պիտի նուազէր, 1877ին
այդ թիւը մասնաւորապէս աւելց-
ուած էր պաշտօններ հայթայթելու
համար աւելի շատ թուով փաշանե-
րու, եւ փաշաները որքան աւելի
շատ են իրենց մարդկեկերով, ժո-
ղովուրդին բնոր այնքան աւելի ծանր
է :

Թրքահայաստանի մէջ վրայէն մը
խիստ շատ անգամ աւելի պղտիկ է
քան ու եւ թագաւորական նահանգ
մը եւ կուսակազմը կամ վարչին կուզէ
ապրիլ իշխանի մը պէս : Տերութիւն-
ները նոյնպէս յանձնարարած էին կու-
սակազմութիւններու : Եւ անգամը որ-
պէսզի նահանգներու տահմաններուն
վերանորոգման աստիճ կարելի ըլլար
իրագործել աւելի մեծ համաձայնու-
թիւն մը՝ ազգայնութեանց խմբա-
ւորումով տեսակէտովը : Թուրքիա
խոստացաւ՝ անիկա միշտ մեծ խոս-
տումներ ըրած է — խոստացաւ :

ալ բանիբուն ու հասած մարդիկներ,
կորովի եւ առոյց երկասարգու-
թիւն մը կրթութեամբ, դաստիարակ-
ուած եւ յուսատու :

Դեռ ո՞րքան ասին պիտի փարինք
եկեղեցիին՝ երեսի վրայ ճղելով վար-
ժարանը, եթէ չկատարուէ թեան պէ-
քերը կատարելու մեղաւոր շանքին
մէջ փութկոտ ենք, զոնէ երկասար-
գութիւն մը կրթութեամբ սերունդ մը
պատրաստելու առաքելութիւնը ու-
նենանք :

Նախանձս կը գրգռեն սա պուրկար-
ները եւ ամէն րոպէն որ իրենց փար-
ժարաններուն առջեւէն կանցնիմ,
սրբաա կը ճնուի : Չկայ Պուրկարիոյ
մէջ զիւր մը ուրից անցնողը չնուա-
րէ հիւզակներուն և գեղնափոր բնա-
կարաններուն քով քարաւէն տեսքոտ
չէնք մը որ վարժարան է, իրու է
թէ եկեղեցիին մը գործի մը անբա-
ժան է անկից, եւ ասիայն վերջապէս
երկուքն ալ միասին կը ցար ին դէպի
վեր ու զկտի ճամբողիցի աչքը : Կա-
րելի՞ր բան է որ պուրկարները դա-
տարակազմութեան բարիքները ըմբռնած
ըլլան եւ մենք՞ ոչ :

Սմբատեանին եկեղեցի նորոգելուն
մէջ ունեցած թագուն նպատակը եւ
այն առթիւ առաջ քշած բարոյականիտ
մէջ պայմանը զոյց կուտայ թէ զեռ
որքան ետ մնացած ենք, իսկ այդ
պայմանին ընդունու իր անկում մը,
տհնելի անկում մը ցոյց կուտայ որուն
սակայն արժանի չէինք :

Յուզա Բրիտանացի ծախից քանի մը
այժամ դահեկանի փոխարէն ու այ-
սօր Բրիտանոսի մէկ ուրիշ անարժան ա-
շակերտը՝ Օրմանեան անոր տան վե-
հութիւնը կը ծախէ քանի մը ոսկիի
փոխարէն :

Սմբատեան թող նորոգէ եկեղեցին
եթէ վարժարան մը չինելն աւելի
հաճելի կը գտնայ առիկա, բայց թող
ապուր չէ որ այդ մարդը թաղուի
նազէզ Ամիրայի մը և Պօղոս պէյի մը
քովիկը :

Ասկից տարիներ առաջ Էգնեան
Տիրքան անուանով աննշան մէկը 500
ոսկիի փոխարէն տարին թաղելին
նազէզ Ամիրային գլխուն վերելը .
Թողովարդը բարոյեց . սակայն ներ-
սէս պատրիարք պնդեց ու Էգնեան
թաղուեցաւ բարեբարներու կարգը .
հիմակ ալ Սմբատեան մը 1540 ոսկիով
պիտի թաղուի Պօղոս պէյի կիցը :

1895 հոկտեմբեր 23ին եկար բաղա-
ցու թիւններէ կաք, իր օրը գնիւ
զեկուցարդին առաջարկները :

Սուլթանը իմացոյց Անգլիոյ նա-
խարարակա լորտ Սալլիվրիի թէ
զեկուցարդը պիտի գործադրուէր
անյայտող, նոյն իսկ խօսք տրչաւ
այս մասին : Բայց ի՞նչպէս բունց
էր խոստումները, ինք ու իր պաշ-
տօնատարները :

Անասման կուտարաններ կազմա-
կերպուեցան, մեծազանգուած պա-
նութիւններ որոնք նպատակն էր
անորոյնովն ոչնչացնել հայ ժողո-
վուրդը, Չարքեր, որոնց շտի մեծ
ու անաղոյնքն երբէք չէ տեսած պատ-
մու թիւնը :

Վայնից ասիկա . Պոլսոյ մէջ մարդ
մնացած չէ՞ բնաւ :

Չպիտի գարձուած երբեք եթէ օր
մը իմանամ թէ նազէզ Ամիրա և Պօ-
ղոս պէյ տեղեկներն հանուեր և Պալլա-
քի դերեկամատուներ սարուեր են և
կամ Օլմանեանի պարարտ դիակը
ստորի խօթեր են Մայր եկեղեցիին
խորանին տակը :

Ի՞նչ սրբապղծութիւններ չեղան որ
ասոնք ալ չըլլան :

Գարձեալ Մանուկեան Մկրտիչ Գա-
արգիւրի մէջ 600 ոսկի արժողու-
թեամբ հարանիքի սրած մը շինելու
ձեռնարկեր է և յանձնարուած մը իսկ
կազմելու վրայ է : Իրաւ, ամէն բա-
նիկն ինչպէս ու միայն հարանիքի
սրաներու պակասութիւնովը կը
նեղու ինք :

Հաւատացէք որ չեմ ըմբռնէր քիւր-
տին տրոսն ուտելն վերջ զեռ չըզ-
պատանալ և պէտքերը անտեսել-
եթէ սակայն այդ սրբան պատճառ
չէ եղած որ հայերուն մէկ մեծ մասին
վրայ տպուելութիւն մը տիրած չըլ-
լայ :

ՍԱՍԲ :

ՍՅՅԱՆՈՒՉՍ ԵՒ ԱԼԿՈՒՍԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
2.

Իսկապէս, կապիտալիզմով տանջ-
ւող բանուոր և փոքր բուրժուա դա-
սակարգն է, որ ամէն երկիրներում
ժուժկալուեթեան և հակալուրակա-
նութեան բանակին մեծ զօրագուն-
դերն է կազմում :

Անգլիայում 7 միլիոն և 5 Սկան-
Տիւնիայում երկիրներում հարիւր հա-
զարուսր ժուժկալներ կան, որոնք
հարուստներ չեն, սրանք բնակչու-
թեան մեծ մասերն են, եւ այդ մի-
այրուան ապացոյց է, որ օրվի ըն-
կերութեան մէջ, կարելի է արդէն
ժուժկալ լինել :

Գարձեալ սխալ է պնդել, որ ար-
դի ընկերութեան միջից ալիւրակա-
նութիւնը ջնջել անկարելի է, ինչ-
պէս շատ սօցիալիստներ կարծու են :
«Արդիւնապէս երկիրներում,
նորվեգիայում, Անգլիայում և Ամե-
րիկայում կապիտալիստներու հակա-
ռակ, ալիւրիստագոտ մը չափազանցօ-

րէն պակասել է : Առաջին երկիրնե-
րում 50 տարի առաջ մարդազրուխ 46
լիտր ալիւր էր սպառվում, փոխարէն
6 լիտր է իջել : Եւրոպիայում 17
լիտր 3 լիտրի և Միացեալ Նա-
հանգներում 50 0/0 պակասել է Անգ-
լիայում դրեթէ անփոփոխ է մնացել,
սակայն եթէ նկատի ունենանք այն-
տեղ ժողովուրդի բարեկեցութիւնը և կա-
պիտալիզմի դարձանակն աճումը,
միևնայն եզրակացութեան կը յան-
դենք :

«Ինչ որ փորձը մեզ սովորեցնում
է, այն է թէ նոյն իսկ անհրաժեշտ
է ալիւրականութիւնը հարուստի,
ուղղակի ժուժկալութեամբ և ան-
ուղղակի սօցիալիստական բեթորմնե-
րով, նաեւ հարկաւոր է ուտեցանել,
որ անընդունելի է պնդել, թէ նոյն
իսկ սօցիալիզմը իր նպատակին հա-
նելով ալիւրականութեան ջնջման կը
նպաստէ : Անկասկածօրէն, խնդիրը
այստեղ մի խօթելի վրայ վրայ է, ո-
որովհետեւ մինչև ցարդ տեսանք,
որ ալիւրականութիւնը ընկերու-
թեան բոլոր խաւերում աւերուեցնել
է գործում, եւ շատ աւելի հաւանա-
կան է, որ սօցիալիստական աշխար-
հը կուենեայ նաեւ ալիւրականու-
թիւն յառաջ ընկելու ընդունակ վը-
տանդներ : Երկու իրողութիւն մի-
այն յիշենք : նախ եւ առաջ սօցիա-
լիստական մի ընկերութեան մէջ եր-
բէք չը պիտի կարողանան եկամուտը,
հասոյթը կապիտալի վերածել, պի-
տի պարտաւորվին սպառել : Արդ ու-
րեմն, մի այսպիսի ընկերութեան մէջ
ալիւրականանալու վտանգը շատ մեծ
է լինելու և Երկրորդ իրողութիւն,
սօցիալիստական մի ընկերութեան
մէջ մարդիկ պարտաւոր են ունենալ
շատ աւելի հաճելի մի կեանք, այն-
տեղ աւելի պերճանք, աւելի ճոխու-
թիւն և կեանքի հանգստութիւն է
հարկաւոր : Շատ հաւանական է,
որ մարդիկ մի այսպիսի ընկերու-
թեան մէջ ալիւրականութեան պիտի
յարին :

«Այս պատճառով բանուորական կու-
սակցութիւնը և սօցիալիստական
շարժումը ալիւրականութիւնը հար-
ւածելու մէջ շահ ունեն, եթէ ապա-
գան իսկապէս բանուոր դասակարգին
է պատկանում, ուրիշ ոչ մի դասա-
կարգ բանուորական կուսակցութեան
չափ շահ ունի ալիւրականութեան
դէմ մղած կուռում : Պ. Բլոսկը եր-

տեղեկացրինքէ առնուած են զորս
տէրութեանց զեպանները ուղղեցին
իրենց կառավարութիւններուն :

Մեծադոյն մասամբ, աղղու կերօ
պով մատանիչ եղան այն սպաները,
այն պաշտօնատարները որոնք հաճու-
յակատարօրէն ներկայ գտնուեցան այդ
սպանութեանց և այդ աւարտու-
թեանց, եւ նոյն իսկ անշուշտ ատանց
հեղինակներն ու վարիչները եղան :

Այս անդեկագիրներուն համեմատ
1895 հոկտ. և և նոյեմբերի կոտորած-
ներուն զոհերուն թիւերը հետեւեալը-
ներն են . Էրզրումի մէջ 400, Պայ-
պուրի մէջ 1350, Պայպիտի մէջ
500, Պիթիտի մէջ 800, Արադիլի
մէջ 2800, Սարաբիթի մէջ 500, Մա-
լաթի մէջ 3000, Սիւպի մէջ 1500,
Տիարպիթի մէջ 1200, Կիւրիթի մէջ
1000, Այնթապի մէջ 1000, Մարաշի
մէջ 1350, Կեսարի մէջ 1000, այս
իսկեկերուն մեծապիք մասն անպէն
էր և բոլորովին անկարող ինքզին-
քը պաշտպանելու : (գալուստի շար-
ժումներ) :

(Շարունակելի)

Չանիկ է հաստատելու, որ մի քանի ժամանակներին...

Դոկտ. Յ. Կ. Փաշայան

Վերջ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

Մասնավոր նամակ է մը կրիմա- նանք թէ կովկասի երիտասարդ...

«Մանգուլ է քրեար» որ վերջերս դադարած էր Պուրկարիոյ...

Միացեալ Հնչակեաններու բոլորովին անջատու մը անխուսա...

«Կովկասէն կը հաղորդեն որ Կաթողիկոսին նշանակութիւնը...

ամէնաչնչին խնդիրն իսկ ուշագր- ութեան չառնուիր։ Ռուսական...

իշխանութիւնները սովորական վանահօր պէս կը վարուին...

որով հայ եկեղեցիին պետին պաշտօնը այդքան արհամարհ- ուած էր։

Կաթողիկոսը կորովը չունի ու է գիմագրութիւն մը ընելու։

Վերջերս հայերը ռուսացնել քարոզող ռուս քահանայի մը...

փառաւոր ընդունելութիւնը ըրեր է էջմիածնի մէջ և այդ քահանային նուիրեր է Գրիգոր...

Լուսաւորչի մասունքը՝ գրուելու քօնի մը ռուսացած հայերու հա- մար շինուած եկեղեցիին մէջ։

Պրայլայէն քանի մը ստո- րապրութիւններով նամակ մը զրկած են մեզ Աթէնքի հովիւ...

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՎԷՆԵՑՈՒԷԼՍԻ ԽՆԴԻՐԸ

Միացեալ—նահանգաց նախա- գահ պ. Թուզլէլի թէ և սկզբումը կընդունի...

Վէնէցուէլաէ կրիմացուի թէ Գասթրօ նախագահը կընդունի Լահէի դատարանին...

Պաշարման գործողութիւնները կը շարունակուին առանց մեծ միջադէպերու։

Քարաքասի փողոցները ծանուցումով ծածկուած են որոնք կը հրաւիրեն...

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ—ՄԱԿԵՂՈՒԻԱ

Ռուսիոյ արտաքին գործոց նախարար Լամսորֆ քանի մը օր Սօֆիա կեցաւ։

Լամսորֆի մեկնումէն վերջը պուլկար թերթերը, զուրկ յա- ջողութեան յատուկ ոգեւորու- թեանէ, կը յայտարարեն որ թէ և Լամսորֆ ինքը բան մը չը յայտ- նեց և միայն Չարին տրամադ- րութիւնները իշխանին հաղոր- ւեց։

«Վէչէրնա-Բօշլաք» թերթը կը հաղորդէ որ Լամսորֆին զի- մող Մակեդոնացի պատգամաւոր- ները որոշած են լաւ Լամսոր- ֆի իրենց հետ խօսածներու մասին։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

Վրաձայի նահանգային դատարանը ութ օրուան բանտարկութեան և քառասուն լէֆ տու- գանքի դատապարտեր է ժէնէ- րալ Ծօնչէֆը։

ծանօթ երգիչը, միջնարարե- րուն զեղեցիկ հաստատածներ պի- տի երգէ։

Ձինուորական քլիւպին մէջ իր կիրակի գիշերուան երեկոյթը շրջողեցաւ։

Տեղույս հայ հասարակութեան համար պարզապէս ազգային ար- ժանագատութեան խնդիր է քաջալերել հայ երգիչը և թող շտալ որ անկա զժգոհ մեկնի Վառնայի պէս հայաշատ կեդրո- նէ մը։

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Պապը Ալիի ցոյցէն ի վեր անյայտ եղած է ընկի Սամաթեացի Գեորգ Կ. Ալեանեան անուն երիտասարդ մը...

ՔՈՒՉԱԿ

Նահագահ Բուչակի սաղերը պա- րունակող զիրքը որուն կցուած է նաև Ա. Չօպանեանի մէկ ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը։

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Գ Ր Ա Տ Ո Ւ Ն

Ա. Չ ա ր պ հ ա և Է շ Է ա ճ Ի

Պատիւ ունիմ ծանուցանել Պուլ- կարիոյ և Ռուսիոյ Հայ Ժողովուր- դին այս անգամ աւելի ճոխացուցած եմ Գրատունս։

Հայկական քարոզ փոսթալ հասը 40 սանթիմ։ Հայկական ընդարձակ երգարան հասը 2 ֆր։ Ամերիկայի ընդարձակ երգարան հասը 7 ֆր. 50 սնթ։ Հասցէ՝ Ա. ՉՍՐՊԶԱՆԷԼԵՍՆ (Պուլկարիա) Վարնա

ԾԻՐԱՆԻ ԱՐԵՆԷԼՔԸ

Գրեց անգլիացի Ռեյլիլըմ Ութօրեկ բանաստեղծը և հայերէնի թարգմա- նեց Սոսրով։ Կը ծախուի յետեւ սանթիմի դիմել թարգմանչին՝ Մ. ԱՐՄԷՆ ԱՐՏՈՆԶ 43 Տուլչու Րօւս Միսսոն (Անկարայի) Եւ կամ Ռուսիոյ Գարապաւսի Գրատուն

Отговорникъ Мурадъ Ераносянъ

Печатница „Всѣмъ“ Варна